

Agneta Pleijel

Kaksikportree

Romaan Agatha Christiest ja

Oskar Kokoschkast

ROOTSI KEELEST TÕLKINUD ANU SALUÄÄR

→ VARRAK

SISUKORD

Eelsoojendused	5
Esimene seanss	31
Teine seanss	57
Kolmas seanss	75
Neljas seanss	103
Viies seanss	147
Kuues seanss	161
Pildi avamine ja lühike epiloog	189

LONDON, APRILL 1969. Tänaval lakkamatu vihm. Wolfgang Fischer kuulatab oma viimaste külastajate jutusuminat Marlborough Fine Art'i galeriis, kus on väljas vana Austria maalikunstniku Oskar Kokoschka retrospektiiv.

Tööpäev saab kohe läbi.

Fischer tõmbab suitsu ning korjab kokku nädala arveid ja kirjavahetust, kui uksele koputatakse. Sisse astub nooremapoolne mees. Võtab mantli seljast ja raputab seda, terve pilv veetilku sajab põrandale. Ta esitleb ennast: Mathew Prichard.

Ta tahab teada, kui palju võiks umbkaudu maksma minna tema vanaema portree, mille on maalinud Kokoschka. Nii ligikaudu.

Selle jahmatava küsimuse peale tõstab Fischer pea. Ja vastab, et Kokoschka on vana, 85-aastane, vaevalt ta enam mingeid tellimusi vastu võtab. Pärast pikki pagulusaastaid elab ta nüüd Šveitsis. Sõidab varsti sinna tagasi. Pealegi ei maali ta üldse igaüht.

Ta on portreeterinud kunstnikke, kuulsaid arste, presidente ja riigipäid.

Külastaja võtab istet, tõstab ühe vettinud tek-sades jala üle teise ja ütleb ülbevõitu toonil, et ta vaidleb vastu: proua Mallowan ei ole kaugeltki „igaüks”. Fischer nõustub. Proua Mallowan ei ole „igaüks”.

Prouat võib tihti näha ajalehtede klatšiveergu-del, sageli löögivalmis tordilabidaga või klaas käes, kui on parajasti avanud mõne heategevusürituse. Aga mispärast peaks see vana ajaviitekirjanik laskma ennast portreeterida ühel kaasaja kuulsamal ekspressionistlikul kunstnikul, see pole päris selge.

Vabandust, kas teie vanaema teab midagi maali-kunstist?

Mis tähtsust sellel on? hakkab Prichard vastu. Ka vanaema abikaasa, *sir* Mallowan, soovib, et tema naisest maalitaks enne 80. sünnipäeva portree, ja kõige parem, kui seda teeks Kokoschka. Nad on näi-tust vaatamas käinud. Üpris *crazy*, ütleb Prichard, aga imetlusväärne. Kas ma tohin ühe sigareti võtta? Saage aru, minu vanaema on kõige ebakonventsio-naalsem inimene, keda võib ette kujutada.

Ta naeratab ja võtab Fischeri kirjutuslaualt karbist sigareti. Fischer tõuseb püsti ja süütab tema suitsu, ja on pärast enda peale natuke pahane.

Aga miks just Kokoschka? tahab ta teada.

Kunst on ju hea investeering?

Ma saan aru, et teie jaoks on tegu peaausjalikult majandusliku investeeringuga.

Prichard ajab end jalule ja läheb vihmatriibulise akna juurde. Raha ei ole oluline. Küll raha juba leidub, võtku Fischer teatavaks. Ta on näituse kataloogist lugenud, et kunstnik näeb Jumala silmaga. Ja et ta ei hooli mitte niipalju välisest sarnasusest kui vaimsest kooskõlast.

Nad tahavad just Kokoschkat sellepärast, et nad hoolivad Agathast nii lõpmata palju. Vanaema on uje ja sõnakehv. Aga ta on inimene, keda nad armastavad ja austavad, ja see ei tohi olla mingi suvaline portree.

Fischer muutub kannatamatuks ja tal on seda raske varjata. Teie vanaema – uje ja sõnakehv? Kas ta ei figureeri mitte vahetpidamata seltskonnakroonikas? Kas see usin vanaema ei ole mitte tootnud 1920. aastate algusest peale iga aasta raamatu, mõni aasta kaks? Praeguseks peaks tal olema kokku

oma kuuskümmend kriminulli, võib-olla rohkemgi. Tema viimane mõrv on õhtusöögilaudades enesestmõistetav kõneaine.

Kas see ei ole märk uskumatust sõnaohtrusest?
Prichard raputab pead.

Inimene võib kirjutada, selleks et rääkimisest pääseda, märgib ta. Tema on aru saanud, et see maalikunstnik on ebatavaliselt nobe. Ja kui ta asutab juba Londonist lahkuma, siis piisaks ehk kolmest seansist, nii et see ei tähendaks Kokoschkale kuigi suurt ajakulu.

Unustage see mõte, vastab Fischer.

Ta võtab nagist mantli ja hoiab trepikoja ust lahti. Fischer keerab Prichardi järel ukse lukku ning ruttab tänavale jalakäijate vahele, katsudes hoiduda busside ja autode veepritsmete eest. Metroos tunneb ta oma käsivarrel Prichardi arglikku puudutust. Te võiksite siiski lubada, et küsite? Jajah. Küll ma küsin. Prichard sulandub vihmapiiskadesse ja kaob.

Tüüpiline Londoni aprillivihm, lakkamatu, fantaasiavaene ja kõike muud kui inspireeriv.

MATHEW PRICHARD ON kahekümne kuue aastane ja üsna tujukas tudeng. Ta sõidab rongi ja bussiga Torquaysse. Vanaema suveresidentsis Darti jõe ääres Greenways on ta tihtipeale käinud. Seal, tolle vapustava vaatega kõrgel jõekaldal, on perekond veetnud palju puhkusi ja pühasid. Aga samuti Winterbrooki majas Thamesi ääres Oxfordshire'is. Vanaemale meeldivad majad.

Ta ostab ühe maja teise järel. Möbleerib ja sisustab. Mõtleb välja uusi keskkondi mõrvade jaoks.

Nüüd on noormees esimest korda Torquays, kus vanaema on sündinud. Ta vaatab sadamas bussipeatuses ringi. Kui ta oli väike, oli tal niisugune vanaema, nagu vanaemad peavad olema: pehme süli ja lakkamatud muinasjutud.

Kui ta täiskasvanuna avastas, et jagab oma vanaema maailmatuma hulga lugejatega, tahtis ta temast rohkem teada saada. Ta teab, et vanaemal oli olnud pöörane nooruspõlv. Tema tahaks kujutleda, et nad

on ühecalised ja sõbrad. Mathew tahab olla niisama isepäine nagu vanaema.

Kui vanaema 1890. aastal sündis, siis oli tema nimi Agatha Miller. Torquay sadama kohalt kõrgetelt kaldavallidelt, Inglismaa Rivieralt, avanes talle vaade järskudele kaljudele ja purjepaatidele Inglise kanalil.

Ashfield on villa nimi, kus ta oma perekonnaga elab. Elab? Kinnisvara on ammu ära müüdnud ning majagi maha lõhutud ja maa pealt kadunud.

Aga kui sa oled mälestuste jahil, siis räägid olevikus. Mathew on hoolega fotoalbumeid uurinud. Kunagi oli Ashfield mitmekorruseline, kõrgete aken-dega uhke ehtis. Maja juurde kuulus kolm aeda. Roosiaed, mille okkalistel roosidel olid kurjad silmad. Lahke näoga köögiviljaaed, kust toodi sibulat, salatit, peterselli, ja seal kasvas ka vaarikapõõsaid. Ja lõpuks saladuslik välisaed.

Seal, aegamisi mere poole langeval nõlvakul, kasvasid saared ja vahtrad. Need kallutasid võrasid üksteise poole ja sosistasid omavahel saladusi. See oli nõiduslik paik. Sinna ei tohtinud Agatha oma-pead minna. Mathew ronib nõlvast üles, sinna, kus kunagi asus Ashfield.

Nüüdsel ajal pole siin suurt midagi näha peale moodsate igavate ridamajade, aga tema ettekujutusvõime ehitab hoone uuesti üles, kivi kivi haaval. Ta uitab mööda kvartalit. Kui hakkab hämarduma, läheb ta sammaldunud treppidest tagasi alla sadamasse ja kuulab mere kohinat.

Vahest polegi see nii tavaline, et noored mehed tunnevad huvi oma vanaemade vastu? Aga tema vanaema ei ole ei hull ega ka tohutult tark. Lapsena palju tunde vanaema seltsis. Tihedad teatriskäigud. Sageli koos vanaemaga kinos, neil on ühesugune maitse.

Reisid Bayreuthi, ainult vanaema ja tema, muusikat kuulama. Vanaema suur kogu tema kõrval tugitoolis. Poiss on aastate jooksul paljusid tema raamatuid lugenud. Teda on hämmastanud, kui palju vanaema on aru saanud tema ja tema sõprade elust; vanusevahet just nagu ei olekski.

Praegusaegne London on tasakaalust väljas. Tema sõbrannasid köidab *Women's lib*. Mathew tunneb neile kaasa, kuid arvab, et teab rohkem kui nemad.

Seda tänu vanaemale. Kui sa oled üles kasvanud ilma isata, aga tähelepaneliku vanaemaga, siis võib

see isegi eeliseks olla. Mathew'l on kavatsus vanaemast film teha. Kui ta on sadamakõrtsis oma suitsuheeringad ära söönud ja viimase lonksu õlut peale võtnud, on tal veel aega teha jalutuskäik mööda pikka muuli. Vanaema sõitis siin rulluiskudega.

Siin suudles teda tema peika.

Puhub kõva tuul ja tuhat mereveepiiska katavad varsti noormehe näo, kinnitades talle, et aeg on kimäär. Tema vanaema on muidugi juba eakas ja liigub nagu vana bulldog, kuid ta on noor. Samuti nagu Oskar Kokoschka. Mathew ei usu, et kumbki neist tunneks ennast vanemana kui viisteist. Või nelikümmend kolm. Kõige rohkem viiskümmend.

Nad mõlemad kannavad noorust endaga kaasas nagu korvi. Nagu vaarikalt tulles. Jäädakse seisma, valitakse üks mari ja pistetakse põske. Magus maik valgub suus laiali. Puu otsas istub lind ja laseb laulu. Ja siis peab Mathew sammu kiirendama, et mitte bussist maha jääda.

OLDA TEEB UKSE lahti ja tema selja tagant paistab Kokoschka, keda vaevab liigesevalu. Tere tulemast, astu sisse, Wolfie!

Kuradima külm. Kokoschka astub oma kõhetutel toonekurejalgadel ees elutuppa, jalas lontis soojad aluspüksid ja seljas sõjaväelise lõikega lambanahast jakk. Peagi istub Fischer sohval ja jutustab möödunud nädalast galeriis, unustamata Mathew Prichardi külaskäiku.

Otse öeldes, täitsa väljakannatamatu noormees. Enesekindel ja ülbe. Aga raha tal kindlasti jagub. Kokoschka kuulab ja pahvatab naerma. Krimikuningannat maalida? Hahahaha. Seda võiks nimetada minu kauaoodatud läbimurdeks Inglismaal.

Olda, kas kuulsid?

Kokoschka hüüab oma naist, kes valmistab köögis teed. Siis raputab pead. Ei-ei. Ei tule kõne allagi. Nemad igatsevad koju Montreux'sse. Seal on tal kuhjaga tegemist. Maalib iga päev. Kastab

murru. Käib all külas piima toomas. Kirjutab mälestusi.

Nojaa, eks ta on ju mõnda tema kriminulli lugenud. Tema verejanu ja keerulised mõrvalood on üsna erutavad. Kas ta ikka veel kirjutab? Imetlusväärne. Alla ei tohi anda. Ei, ega tema ise ka ei kavatse alla anda. Eriti hästi on talle meelde jäänud see lugu, kus tuleb välja, et jutustaja ise ongi mõrvar, mis selle raamatu pealkiri oligi, Olda?

Raamatu kummaline lahendus. Vanaproual on täiesti õigus; igaühest võib saada mõrvar.

Tema krimkad, need, mida Kokoschka on lugenud, on täis ootamatuid pöördeid ja keerulisi käike, millest ta võidukalt välja tüürib. Ainus, mis meelitaks teda vanaprouat modelliks võtma, on see, et too on temaga umbes üheeaaline.

Aga nüüd tahaks küll ühte viskit.

Olda, kes tuli teetassidega, paneb pudeli lauale. Fischerit hämmastab alati, kui stiilne naine on Olda. Peajagu mehest pikem ja kindlasti oma kolmkümmend aastat noorem. Pikad mustad püksid ja sissekootud hõbeniitidega hall kampsun. Lühikeseks lõigatud lokid pehmelt ümber meelegahtade. Olda on tugev natuur ja väga ilus.

Tema mehe kohta seda küll öelda ei saa. Vist juba sünnipäraselt kondine; nägu justkui kasepahast välja voolitud. Viskist sooja saanud, pehmeneb see nägu sõbralikesse kortsudesse. Lihvimata, ebaühtlaste ja järskude näojoonte vahelt sädeleb terav sinine pilk nagu laserikiir.

Tähelepanuväärne paar.

Raha võiks meil küll tarvis minna, segab Olda vahele.

Kokoschka paneb klaasi laksti lauale. Tõsi ta on, raha on vaja, aga kojusõitu edasi lükata? Jutuajamise jätkudes läheb tal naljatuju üle. Kas nad arvavad, et ma saaksin portree valmis kolme seansiga?

Wolfie, ole nii kena ja anna neile teada, et selle ajaga on võimatu head portreed teha. Kuninglik kehkenpüks lord Snowdon arvab, et vajab ühe *foto* tegemiseks kolm päeva!

Ja Konrad Adenauer – Fischerile meenub, et Kokoschka portreeteris esimest Saksa liidukantsleerit enne tolle surma – kaebas, et maalikunstnikud saabuvad tänapäeval kohale kaameratega või siis koos terve parve fotograafidega.

See on maalikunsti degradeerimine. Maalimiseks on vaja kõvasti aega.

Ütle neile seda.

Kas me ei võiks natuke kauemaks Londonisse jääda? segab Olda vahele. Kokoschka võtab lonksu viskit ja süütab sigareti. Ütle neile, et ma olen väga kallis, Wolfie. Fischer vastab, et ta teab seda, aga kui palju ta tahab? Kunstnik satub uuesti hoogu. Wolfie, kas tead, kui palju see soperdaja Picasso tänapäeval võtab? Päevakursi järgi küsitakse Picasso nelja kiirvisandi eest niisama palju kui mõne parema Rembrandti eest! Ka Henry Moore ei võta oma skulptuuride eest vähem raha. Mis kuradi pärast peaksin mina odavam olema? Ma olen kallis, seda ma ei häbene. Aga paska ma ei tooda. Ütle neile seda.

Võib arvata, et see on neile teada, vastab Fischer.

Aga ma tahaks näha üht vanaproua fotot, jätkab Kokoschka, see tähendab lapsepõlvefotot. Kuidas daam praegu välja näeb, seda näeb ta oma silmaga, kui nad tõesti peaksid kokku saama. Aga ta võtab heameelega vastu foto temast lapsena. Nii lapsena kui võimalik. Kõik algab lapsest.

Seda on Fischer kuulnud palju kordi.

Kokoschka lehitseb laual olevaid kunstiraamatuid, sigaret suunurgas, ja näeb välja nagu mõni

tänavapoiss või vigurivänt. Omal ajal suur naistemees, räägitakse. Kui Mathew Prichard hiljem galeriisse helistab, saab ta Fischerilt vastuseks, et asi ei olegi ehk päris võimatu.

Kas on võimalik leida mõni lapsepõlvfoto?